

OKUŽBA S HUMANIMI PAPILOMA VIRUSI IN RAK MATERNIČNEGA VRATU

Pred tremi desetletji je nemški virolog prof. Harald zur Hausen najprej odkril povezavo med nekaterimi vrstami humanih papiloma virusov (HPV) in genitalnimi bradavicami, kmalu zatem pa še povezavo med rakom na materničnem ustju in nekaterimi drugimi vrstami HPV. Za to odkritje je leta 2008 dobil Nobelovo nagrado.

Danes poznamo preko sto dvajset različnih tipov HPV in petnajst je takih, ki povzročajo raka na materničnem vratu, lahko pa tudi rakave spremembe na drugih delih zunanjih spolovil ali v predelu danke. Zadnje čase ugotavljajo tudi njihovo vse večjo vlogo pri nastanku raka v ustih in v žrelu. Kar petdeset procentov spolno aktivnih ljudi (najbolj rizični so tisti, ki pogosto menjujejo spolne partnerje) se v življenju okuži s HPV, vendar na srečo okužba v več kot osemdesetih procentih mine sama od sebe. Ker ta akutna okužba običajno ne povzroča nobenih težav, okuženi ljudje ne vedo, da so nosilci virusa, s spolnimi odnosi pa jo nehote širijo dalje. Pri okrog desetih procentih ljudi (najbolj ranljivi so tisti, ki zelo zgodaj začnejo s spolnimi odnosi, kadilci, ženske, ki dolgo jemljejo kontracepcijske tablete, in nasploh tisti z oslabljenim imunskim odzivom) pa okužba traja dlje časa – govorimo o persistentni okužbi, pri kateri obstaja velika verjetnost, da se okužene celice rakasto spremenijo. Zdravila za okužbo s HPV nimamo, zdravimo lahko le posledice okužbe (genitalne bradavice, predrakave in rakave spremembe), vendar zdravljenje, ki je največkrat kirurško, ni vselej uspešno. Zato je še toliko pomembnejše, da upoštevamo načela varne spolnosti, ki poudarjajo, kako pomembno je, da mladi s spolnimi odnosi ne začnejo prezgodaj, da ljudje čim manj menjujemo spolne partnerje in da pri spolnih odnosih uporabljamo kondom, ki pa nas ne zaščiti popolnoma pred okužbo s HPV, saj se bolezen prenaša tudi z drugimi intimnimi stiki in ne le s spolnimi odnosi. Od leta 2006 pa je v Evropi na voljo tudi cepivo, ki nas ščiti pred okužbo z dvema najpogostejšima tipoma HPV, ki skupaj povzročata okrog sedemdeset odstotkov raka na materničnem vratu.

V Sloveniji vsako leto za predrakavami spremembami na materničnem vratu zbolijo okrog 2500 žensk, vrh obolevanja je v starosti okrog trideset let. Za rakom na materničnem vratu pa je pred časom v naši državi zbolelo okrog dvesto žensk letno. Ta številka se je na srečo zadnja leta na račun preventivnega programa ZORA zmanjšala, tako da je lani za to obliko raka zbolelo nekaj čez stodvajset žensk. Največ žensk zbolijo v starosti petintrideset do štirideset let. Ker vseh primerov bolezni ne moremo pozdraviti, zaradi raka na materničnem vratu v Sloveniji vsako leto umre od trideset do štirideset žensk. To so v glavnem ženske v najbolj aktivnem obdobju življenja z večinoma še nedoraslimi otroki, ki jih izguba mame tudi najbolj prizadene.

Genitalne bradavice so sicer nenevarne bolezni, vendar pa za bolnike neprijetne in lahko povzročijo socialno izolacijo obolelih. To je bolezen mladih ljudi, saj je vrh obolevanja med dvajsetim in petindvajsetim letom. Zdravljenje genitalnih bradavic je dolgotrajno in neprijetno, rade se ponovijo.

Leta 2006 je Evropska agencija za zdravila odobrila uporabo štirivalentnega, leto kasneje pa še dvovalentnega cepiva proti raku na materničnem vratu. Obe cepivi dajeta zaščito pred okužbo s tipoma 16 in 18, ki sta odgovorna za več kot sedemdeset odstotkov primerov raka. Štirivalentno cepivo pa poleg tega ščiti tudi pred okužbo s tipoma 6 in 11, ki skupaj povzročata kar devetdeset odstotkov genitalnih bradavic. Možnost cepljenja imajo dekleta v večini evropskih držav, pa tudi drugje v razvitem delu sveta. Slovenija je cepljenje s štirivalentnim cepivom dala v program imunoprofilakse in kemoprofilakse leta 2009. Dekleta v šestih razredih osnovne šole imajo možnost brezplačnega cepljenja, če se zanj odločijo. To je torej brezplačno prostovoljno cepljenje, ki ga starši

omogočijo svojim hčerkam, če podpišejo posebej pripravljeno izjavo, ki je odraz njihovega strinjanja s cepljenjem. Letos se bo na ta način cepila že tretja generacija deklet. V Idriji in v Cerknem pa smo že pred tem cepili tri generacije deklet s sredstvi, ki so jih v ta namen odobrili občinski svetniki v letnih proračunih obeh občin.

Cepivi pa nista namenjeni samo dekletom, starim 12 let. Cepljenje z dvovalentnim cepivom je v Evropi priporočeno dekletom med devetim in šestindvajsetim letom, s štirivalentnim cepivom pa vsem ženskam od devetega leta starosti dalje. Čeprav je seveda cepivo najučinkovitejše pri tistih dekletih, ki še niso imele spolnih odnosov, saj je pri njih možnost, da bi bile okužene, minimalna, pa se priporoča tudi pri starejših dekletih in ženah. Raziskave so namreč pokazale, da do petinštiridesetega leta kar sedemdeset odstotkov žensk še ni okuženih z virusi HPV, proti katerim deluje cepivo. Vendar pa v tem primeru plačnik cepljenja ni država, ampak vsaka posameznica, ki se zanj odloči. Potrebne so tri doze cepiva, vsaka doza pa stane okrog 100 evrov. Število doz je enako za obe vrsti cepiva, pa tudi ceni sta podobni. V Zdravstvenem domu Idrija izvaja Dispanzer za šolske otroke in mladino tudi samoplačniško cepljenje.

Vedno nas poleg učinkovitosti zanima tudi varnost cepiva. Doslej je bilo v svetu razdeljenih že preko milijon doz cepiva, vendar stranski učinki niso nič pogostejši kot pri drugih cepivih. Tudi v Sloveniji so na Inštitutu za varovanje zdravja dobili nekaj prijav stranskih učinkov, med katerimi je bilo največ lokalnih reakcij in zvišane telesne temperature. Resnejšega stranskega učinka pa doslej niso zabeležili.

Večkrat sem omenila, da obe cepivi ščitita v več kot sedemdesetih odstotkih pred nastankom raka na materničnem vratu. Ker pa lahko raka povzročajo tudi drugi, veliko redkejši tipi HPV, je treba poudariti, da so tudi pri cepljenih ženskah še vedno potrebni redni ginekološki pregledi in odvzemi brisov materničnega vratu.